

FOLKTRO I NYKULLA

Skrock och trolldom är något som har levat kvar längre än man kan tro. Speciellt mycket folkstro kring graviditeter. Det talades om graviditets-skrock så sent som på 1960-talet i Småland.

Moderns upplevelser och vad modern råkade få se kunde påverka barnet negativt så att det fick olika lyten eller födelsemärken. Om modern fick se en yxa inslagen i en huggkubbe kunde barnet bli harmynt. Hon fick heller inte krypa under någon sågbock eller bro när hon var havande. Vilhelm Moberg berättar om en pojke som blivit skelögd därför att modern hade blivit skrämmd av en skelögd strykare när hon gick med pojken. Ännu på 1950–60-talen talade man om att ifall en gravid kvinna blev skrämmd kunde barnet få problem med stamning.

Denna folkstro var högst levande även i Nykulla, i Tjureda socken, norr om Växjö. Här är en berättelse som jag har efter min morbror Tage Persson, som bodde i Munkatorp, Tolgs socken. Men berättelsen om ormen har jag även efter hans tvillingsyster Gulli Nilsson som var min mor.

Tvillingarna Tage och Gulli föddes 1915 som oäkta barn i Nykulla Norregård och växte upp som fosterbarn på varsin gård i Nykulla. Tage hos Ernst och Maria Hörberg på Nykulla Mellangård, även kallad Nyborg, norr i byn. Gården var fram till 1920-talet ett torp under Åby herrgård. Gulli blev kvar hos änkan Matilda Johansson i Norregården, (senare Hugo Svenssons gård). Tage och Gulli avled 2005 respektive 2000. Läs mer om dem i Berättelser från Tjureda och Åby, Tjureda Hembygdsförening 2016.

Kronogården, ett f.d. kronoskattehemman, strax norr om utsiktstornet, ägdes och beboddes av Gustaf Pettersson, född 1870 och hustrun Anna, född Karlsson 1886. De avled 1958 respektive

Kronogård i Nykulla. Det var här bröderna Hjalmar och Karl-Erik Pettersson växte upp och bodde i hela sitt liv. Foto 2013 Inge Nilsson.

1952. Gustav var även kyrkvård i Tjureda kyrka.

Jag kommer ihåg när jag som barn på 1950-talet ibland på somrarna vistades hos mors fosterbror Hugo Svensson och hans fru Inez i Nykulla. En gång var jag med Hugo på besök i Kronogården och jag minns att där fanns tre gubbar. Det var Gustav och hans två söner.

HUGGORM PÅ KRONOGÅRDEN

Sommaren 1927 hände något speciellt på Kronogården. Då var Anna gravid med Karl-Erik. En dag fick Anna se en huggorm vid stenfoten på mangårdsbyggnaden. Det var inte bra för det kunde skada barnet. Men Gustav visste råd. Han tog en käpp och slog ihjäl ormen. Sedan sparade han käppen noga, ifall att...

Den 13 september föddes Karl-Erik och Tage – som vid det tillfället var tolv år – berättade år 2003:

– Han var gaddad som en orm. Enligt Gulli hade Karl-Erik en ormliknande mun.

Men Gustav tog fram sin sparade käpp och med den smorde eller strök han över Karl-Eriks mun så att den blev normal. Inte dåligt av en kyrkvård!

Karl-Erik hade en äldre bror, Hjalmar, född 1917. Karl-Erik höll sig i bakgrunden och det var Hjalmar som bestämde. Hjalmar var en känd spelman på dragspel och var mycket ute och spelade på logdanser, fester och kalas runt om i bygderna. Man gillade inte paus i dansen så ibland fick Karl-Erik hjälpa till. Karl-Erik spe-

Kamrater i Nykulla. Dragspelaren Hjalmar Pettersson från Kronogård och vår berättare Tage Persson från Nyborg. Foto Tage Persson.

lade även på blåsinstrument.

Hjalmar hade sällskap i sin ungdom men det blev inget mer så bägge bröderna bodde kvar ogifta på gården i hela sitt liv. De avled 1997 respektive 2003. Arvtagare blev Allmänna Arvsfonden.

Fadern Gustav var lite sär egen även på andra vis. Tage berättade att gudstjänsterna i Tjureda kyrka kunde bli långa och behoven stora. Men Gustav höll sig på hemvägen tills

han kom på sin egen mark. Från kyrkan var det över två kilometer trots att man gick tvärtomvägen från Bergs smedja till Kronogård.

– Det blir väl alltid något grässtrå av det, menade han.

Gustav var även vidskeplig på så sätt att det fick inte slås in en spik i hans hus.

TROLLKÄRRING PÅ NYBORG

Det fanns fler trollkunniga i byn. Tage berättade att i hans hem fanns det en, som han uttryckte det, trollkärning. Det var hans fostermor Maria Hörbergs mor. Hon hette Eva Johansson, född Johansdotter 1848, på en gård i Gunnarstorp, väster

Gården Nyborg i norra delen av Nykulla. Maria och Ernst Hörberg samt dotterdottern Gunvor Karlsson, född 1924, som var fosterbarn till Hörbergs efter modern Hilmas frånfalle. På andra våningen bodde "trollkärningen" Eva i Laggen. Foto troligen 1934 av okänd.

Karl-Erik Pettersson, född 1927, assisterade ibland sin bror Hjalmar på dragspel. Foto 1967 Mauritz Jonsson.

Ernst Hörberg körde med kor i jordbruket. Här är han ute på åkern och sprider gödsel. Det var bland annat dessa kor som Eva i Laggen botade. Foto Tage Persson.

om Åby. Hon kallades "Eva i Laggen" eftersom hon var gift med Johannes Johansson, född 1851, på gården Laggen i grannsocknen Tolg. Laggen ligger väster om nya kyrkan i Tolg.

År 1915, när Eva var 67 år, flyttade familjen in som inhyses på vinden hos dottern Maria i Nykulla. Evas familj bestod då av maken Johannes, två barn samt ett barnbarn. Men maken Johannes dog 1922 och barn och barnbarn flyttade 1917, så efter 1922 var Eva ensam kvar i familjen. Hon dog i lunginflammation 1928. Maria Hörbergs familj bestod av maken Ernst och två döttrar. På eftersommaren 1915 fick de också Tage som fosterson. Därmed bodde det nio personer i det inte speciellt stora huset.

Familjefadern Ernst Hörberg, född 1877, avliden 1958, drev det lilla jordbruket med två kor som dragare. Det var inte ens på den tiden så vanligt. Oftast använde man hästar eller oxar. Han var dessutom slaktare.

På denna gård växte alltså även min morbror Tage upp. Han berättade att Eva hade lovat att lära honom sina trollkonster när han fyllt 15 år. Men hon hann avlida innan dess, när Tage var 13 år. Tage var mycket besviken över detta. En gång var Tage i hennes skåp och letade efter trollgrejer. Hon blev arg och skulle slå honom med ris.

"Eva i Laggen" var kunnig i att bota både folk och fä. Hon botade bl.a. kor som fick blodgång. Med blodgång menas att människor eller djur har blod i urin, avföring eller från andra kroppsöppningar, d.v.s. blod som inte kommer från öppna sår.

Eva botade korna genom att göra ett rep av t.ex. mattor. Detta rep band hon om kons mage bakom frambenen. Sedan gav hon dem libbsticka att äta och korna blev bra. På gården fanns en buske med libbsticka vid ladugården som man var mycket rädd om.

Libbsticka, *Levisticum officinale*, är en högväxt flockblomstrig växt som förr användes som medicinalväxt. Den gavs huvudsakligen till kor för att öka deras matlust och mjölkproduktion.

Inge Nilsson

Källor:

- Muntliga uppgifter efter Tage Persson och Gulli Nilsson
- Arkiv Digital
- Lantmäteriet – Historiska kartor
- Naturhistoriska Riksmuseet – Den virtuella floran